

IRODALMI ISMERTETÉSEK.

BARCZA I. és THIRRING G.: *Budapest Dunajobbparti környéke*. 52 képpel, 6 tábl. 10 alapr., 2 városterv. és 4 térképpel. (Részletes magyar útikalauzok I. köt., 2. füz., 268 old.) Bpest, 1920.

A „Részletes Magyar Útikalauzok“ ezen füzeté felöleli a Buda-Pilis hegységet, a Szt. Endre—Visegrádi andezithegységet és a Duna-jobbparti neogén dombvidéket. A körülírt terület tárgyalása földrajzi egységek szerint történik, miáltal a kiránduló minden egyes hegycsoportról szervesen összefüggő teljes képet nyer.

A könyvecske általános résszel kezdődik, mely tömören a vidék hegyrajzi, vízrajzi, földtani, éghajlati, faunisztikai, florisztikai, néprajzi és történeti viszonyait tárgyalja. Minden egyes szakaszt hozzáértő szakember írta. Ezután következnek a gyakorlati tudnivalók s végül az egyes kirándulások leírása földrajzi egységek szerint.

Nekünk barlangkutatóknak ez a kalauz azért is értékes, mert felöleli a vidék összes eddig ismert barlangjait és sziklaüregeit. Minden egyes üreg tömör leírás alakjában előfordulása helyén található. Egyik-másik barlangot térképmelléklet is illusztrálja. Ez a kalauz eszerint az első dolgozat, mely a Buda-Pilisi hegység összes barlangjait ismerteti. A leírt barlangok a következők:

A *Budai hegységben*: Pálvölgyi b. (alaprajzzal), Látóhegyi b., Kőbánya b., Pálvölgyi sziklaüreg, Szépvölgyi b., Pálvölgyi ördöglyuk, Táborhegyi sziklaüreg, Jánoshegyi átjáró, Báthory b., Remete b., Remetehegyi kőfülke, Remetehegyi hétlyuk és Solymári b. (alaprajzzal).

A *Pilis-hegységben*: Klotild b., Kiskevélyi b., Macska b. (alapr. és szelvény.), Csévi b., Legény b., Leány b., Pilisszántói kőfülke, Szoplaki ördöglyuk és Holdvilág b.

A kirándulók tájékozódását rendkívül segíti a számos térképmelléklet. Az egész területről egy 200,000-es, a Budai hegységről egy 75,000-es, a Pilis-hegységről egy 25,000-es és egy 75,000-es térképmelléklet jelent meg. Ezenkívül számos alaprajz, tájkép és panorama kíséri a szöveget.

A szerzőknek, akik a mai nehéz viszonyok mellett ezt az értékes kalauzt képesek voltak tető alá hozni, a legnagyobb elismeréssel tartozunk.

KADIĆ OTTOKÁR dr.

HILLEBRAND E.: *Das Palaolithikum Ungarns*. Mit 23 Textfig. (Wiener Prähistorische Zeitschrift Bd. VI., S. 14—40.) Wien, 1919.

A bevezető sorok megismertetnek bennünket a múlt század 80-as — 90-es éveiben lefolyt, a diluvialis ember magyarországi tartózkodása körül fennforgott vitákkal, egészen azon időpontig, midőn a közelmúlt beható

kutatásai révén a kérdés tisztázottá és a diluvialis ember hazánkban való tartózkodása elvitathatatlanná vált. A tények sorozata bizonyítja a mult feltevéseit és magunk előtt látjuk a legfontosabb leleteket kulturániveauok szerint csoportosítva és megismerkedünk a legfontosabb barlangi lelőhelyekkel. Az utolsó évtized beható munkájának eredményeit tárja elénk a szerző. A belejezésben fontos eredményhez érkezik az eddigi leletek alapján. A kultúra-nyomok ugyanis feltűnő hasonlatosságot mutatnak a nyugati praehistorikus kulturaleletekkel és így helytálló a szerzőnek azon következtetése, hogy a praehistorikus időkben is a nyugat és kelet lakói egymással összekötöttségben állottak, mert kőszerszámaik feltűnő hasonlatossága nem magyarázható csupán a primitív gondolkodás hasonlóságával.

Nagy értéke a munkának az is, hogy idegen nyelven, külföldi folyóiratban jelent meg és így a külföld előtt is ismeretessé teszi a magyar barlangkutatók eredményes munkáját és a hazai lelőhelyeknek a diluvialis kérdésben való fontosságát.

KUTASSY ENDRE.

KADIC O.: *A Pálvölgyi barlang Budapest főváros határában*. 11 képpel és a barlang alaprajzával. (Turistaság és Alpinizmus X. évf. 121—131 old.) Budapest, 1920.

A szakszerű és élvezetes monografiában, melyet pompás képek díszítenek, a fővárosnak egy újabb eddig kevésre méltányolt érdekességet ismerhetette meg a nagy közönség is.

A nevezett barlang, bár a főváros közvetlen közelében a Budai hegység és a Hármashatárhegy pálvölgyi részletében foglal helyet, csak 1902 óta ismeretes, amióta főleg turisták fáradozása révén vált hozzáférhetővé. Mivel mesterséges feltárás útján nyílt meg, nem számíthatunk arra, hogy praehistorikus érdekességeket találjunk benne, de mint a korrozios barlangok szép typusa méltó volt a megvizsgálásra. A barlang egyébként arra alkalmas, hogy tanulságos és szórakoztató kiránduló helyéül szolgáljon a fővárosi közönségnek. Néhai LÓCZY LAJOS már 1918. évben ez irányban lépéseket tett a fővárosnál, de a kivétel még mindezideig késik.

A barlang történetének ismertetése után rátér a szerző az egyes részletek leírására. A monografia végén még a szükséges tudnivalókat és kellékeket ismerteti azokkal, akik kirándulást óhajtanak tenni a barlanghoz.

Ha több ilyen ismertetés jelennék meg a barlangokról, a közönség érdeklődése fellendülne és így a tudomány előtt is eddig elrejtett barlangok válnának ismeretessé.

KUTASSY ENDRE.

KADIC O.: *A gellérthegyi Szentiván barlang*. 1 képpel és a barlang alaprajzával (Uránia XXI. évf., 29—32 old.). Bpest, 1920.

A Ferenc József-híd budai oldalán, a Gellérthegy kiugrásának tövében levő *Szentiván barlangot* ismerteti a szerző. Szembeötlő helyzete folytán a barlang már ősidőktől fogva ismeretes, de az irodalom egy pár megemlékezésen kívül még részletesen nem foglalkozott vele. A próbaásatást 1913-ban a szerző végezte. Utóbbi csak recens maradványokat eredményezett,

amiből azt következtette, hogy a barlang kialakulása csupán az óalluviumban, kitöltése pedig az újalluviumban történt. Így tehát praehistorikus maradványokra nem számíthatunk; a barlang részletes felásatása esetén sem, de valószínű, hogy a történelmi korból oly kulturamaradványokat rejt, melyek rávilágíthatnának a főváros régibb történetére.

Különös képet nyújt a barlang geológiai szempontból is, mert nem rendes karsztkőzetben fejlődött, hanem sárgás-barna színű dolomitos mészbreccsiában, mely a vízzel szemben csekély ellenállást képes kifejteni s így a barlang kialakulása aránylag rövid idő alatt történhetett.

Szerző véleménye szerint a főváros nevének keletkezésében fontos szerepe van a barlangnak. A történelem tanúsága szerint ugyanis a főváros őslakói avarok és szlávok voltak. A „pest“ szó szláv eredetű és kemencét vagy barlangot jelent. Valószínű, hogy a szlávok a szembetűnő barlang alapján települnek a Pest elnevezést adták. Később a Pest elnevezés a Duna balpartján kialakult telepre szállt át. Ezzel a nagyon valószínű feltevessel érdekesen világítja meg a szerző a főváros nevének eredetét. Nézetét különben az a körülmény is igazolja, hogy később a jobbpartra telepedett németek a Buda elnevezés helyett az Ofen nevet használták, ami szintén kemencét és barlangot jelent s így szintén a barlang szolgált az elnevezés alapjául.

KUTASSY ENDRE.

KADIC O.: *A jánoshegyi átjáró a budai hegységben*. 1 ábrával és a barlang alaprajzával. („A Természet“ XVI. évf., XXI—XXII. sz., 208—210. old.) Budapest, 1920).

A Budai hegység dolomitjában előforduló üregek fontos bizonyítékok azon régi nézet megdöntésére, hogy a dolomit nem karsztalkotó kőzet. Szerző fent említett cikkében, a budai János-hegy erősen mállott dolomitjában levő sziklaüreget ismerteti. Az üreg a ritkább típusok közé tartozik, amennyiben két nyílásu — ki és bejárata van — s így a német szakirodalomban ismeretes „Durchgang“ típusal megegyező, ezért a szerző az üregnek a „jánoshegyi átjáró“ nevet adta.

A jánoshegyi átjáró a hegység ÉNy-i oldalán huzódó kocsi utból nyílik. Bejárata 2 m. széles és 1.80 m. magas. A bejárat egy 2--1.5 m. széles és átlag 3 m. magas folyosóba torkollik, mely DK — DDNy — majd KÉK — irányt követ és egy 4.5 m. magasra kuposan felemelkedő kijáratban végződik. Az egész üreg hossza mintegy 14 m. Praehistoriai szempontból jelentéktelen, mert feneke meztelen szikla, így ásatásra nem alkalmas.

A barlang felmérését a szerző végezte és ő ismertette először a Barlangkutatás VII. kötetében. A helyén alkalmazott és szakszerű elnevezés hasznos szolgálat barlangtani szakkifejezéseink terén. KUTASSY ENDRE.

LITERATURBESPRECHUNGEN.

BARCZA E.--THIRRING G.: *Budapest dunajjobbparti környéke* (= Die donaurechtsufrige Umgebung v. Budapest); mit 52 Abbildungen, 6 Tafeln, 10 Grundrissen, 2 Städteplänen und 4 Karten. (Részletes magyar útikalauzok), (detaillierte ungarische Reiseführer I. Bd. 2. Heft 268 Seiten.) Budapest, 1920.

Dieses Heft der detaillierten ungarischen Reiseführer umfaßt das Buda-Piliser Gebirge, das Andesitgebirge von Szentendre—Visegrád und das neogene Hügelland am rechten Donauufer. Spelaologisch ist dieser Führer deshalb von Interesse weil er kurze Beschreibungen und oft auch Grundrisse sämtlicher von hier bekannter Höhlen enthält. Es werden folgende Höhlen beschrieben.

Im Budaer Gebirge: Die Pálvölgyer Höhle (mit Grundriss), die Látó-hegyer Höhle die Kőbánya-Höhle, das Pálvölgyer Felsloch, die Szépvölgyer Höhle, das Pálvölgyer Teufelsloch, das Táborhegyer Felsloch, der János-hegyer Durchgang, die Báthory-Höhle, die Remete-Höhle, die Felsnische am Remetehegy, das Remetehegyi hétélyuk und die Solymárer Höhle (mit Grundriss).

Im Pilisgebirge: Die Klotild-Höhle, die Kiskevély-Höhle, die Macska-Höhle (mit Grundriß und Profil), die Cséver Höhle, die Legény-Höhle, die Leány-Höhle, die Felsnische bei Pilisszántó, das Szoplaker Teufelsloch und die Holdvilág-Höhle.

Dr. OTTOKAR KADIC.

KADIC, O.: *A Pálvölgyi barlang Budapest főváros határában* (Die Pálvölgyer Höhle in der Gemarkung von Budapest.) Mit 11 Abbildungen und einem Grundriß der Höhle (Turistaság és Alpinizmus X. Jahrg. p. 121—131.) Budapest, 1920.

Durch diese, mit prächtigen Illustrationen versehene fachgemässe und doch genußreiche Monographie wird eine wenig gewürdigte Höhle der Umgebung von Budapest weiteren Kreisen bekannt gemacht.

Die Höhle ist, obwohl ganz nahe bei Budapest gelegen, erst seit 1902 bekannt, seitdem sie unter Mitwirkung von Touristen zugänglich gemacht worden ist. Sie ist künstlich aufgeschlossen worden, prähistorische Funde sind deshalb nicht zu erwarten, als ein schönes Beispiel der Korrosionshöhlen war sie jedoch einer gründlichen Untersuchung unbedingt würdig.

Nach einer Besprechung der Geschichte der Höhle, beschreibt Verfasser die einzelnen Teile der Höhle, und zum Schluß findet man nützliche Anweisungen für jene, die die Höhle selbst besuchen und begehen wünschen.

Es ist eine Arbeit, die sehr geeignet ist, das Interesse weiter Kreise für unsere Höhlen wachzurufen, so daß der Höhlenkunde damit jedenfalls ein grosser Dienst geleistet wurde.

ANDREAS KUTASSY.

KADIC, O.: *A gellérthegyi Szentiván barlang* (Die Szentiván-Höhle am Gellérthegey) *Urania* XXI. Jahrg. No. 4—8. p. 29—32) Budapest, 1920.

Infolge ihrer exponierten Lage, an einem Vorsprung des Gellérthegey bei der Franz-Josefs-Brücke in Budapest, ist diese Höhle schon seit uralten Zeiten bekannt, in der Literatur wurde sie jedoch noch wenig besprochen. Verfasser führte hier 1913 eine Probegrabung aus; es wurden dabei nur rezente Reste zutage gefördert, woraus geschlossen wird, daß die Höhle erst während des Altalluviums entstanden ist und im Jungalluvium ausgefüllt wurde. Solcherart sind prähistorische Reste nicht zu erhoffen, doch kann sie allenfalls Reste aus geschichtlichen Zeiten enthalten, die geeignet wären, ein Licht auf die ältere Stadtgeschichte von Budapest zu werfen.

Auch geologisch bietet die Höhle ein eigenartiges Bild dar. da sie nicht in normalem Karstgestein, sondern in einer Kalk-Dolomitreccie entstanden ist, einem Gestein, das dem Wasser nur wenig Widerstand entgegensetzt. Auch dies deutet auf ein wenig hohes Alter der Höhle hin.

Nach Ansicht des Verfassers spielte die Höhle bei der Namengebung der Stadt Budapest eine wichtige Rolle. Die Urbewohner der Ansiedelung waren bekanntlich Avaren und Slawen, das Wort Pest aber bedeutet auf slawisch Ofen oder Höhle. Später wurde der Name Pest nur auf die gegenüber am linken Ufer entstandene Ansiedelung bezogen, als sich aber im Mittelalter eingewanderte Schwaben am rechten Donauufer gegenüber Pest niederliessen, lebte der Namen Pest verdeutscht als Ofen für diese rechtsuferige Ansiedelung wieder auf.

ANDREAS KUTASSY.

KADIC, O.: *A jánoshegyi átjáró a Budai hegységben* (= Der Jánoshegyer Durchgang im Budaer Gebirge); mit einer Abbildung und dem Grundriß der Höhle (*A Természeti* XXI. Jahrg. S. 208—210.) Budapest, 1920.

Die Höhlen im Dolomitgebirge der Umgebung von Budapest sind ein guter Beweis dafür, daß auch der Dolomit Karstgestein ist. Verf. beschreibt eine Höhle mit Ein- und Ausgang im hochverwitterten Dolomit des Jánoshegy. Die 14 m lange Höhle ist prähistorisch uninteressant, da ihre Sohle aus nacktem Fels besteht. Die Höhle wurde von Verf. auch vermessen.

ANDREAS KUTASSY.